

მმართველობის ორგანოები საქსიო საზოგადოებაში

(უკანასკნელი საკანონმდებლო ცვლილებების მიმოხილვა)

კორპორაციული მართვის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი კომპონენტი კომპანიის მმართველობის ორგანოებს შორის უფლებამოსილებათა გადანაწილება და მათი სათანადო ფუნქციონირებაა. ამის ნათელი დასტურია ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის (OECD) 2004 წლის კორპორაციული მართვის პრინციპები, რომელთა თანახმად, კორპორაციული მართვის სისტემა უნდა უზრუნველყოფდეს კომპანიისთვის სტრატეგიული მიმართულების დასახვას, ბორდის (კომპანიის მმართველი ორგანო) მიერ კომპანიის მენეჯმენტზე ეფექტური მონიტორინგის განხორციელებასა და ბორდის ანგარიშვალდებულებას თვით კომპანიისა და აქციონერების წინაშე. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ასპექტი, რომელიც განსაზღვრავს ზემოთ აღნიშნული ურთიერთობების ფორმას, ბორდის კონსტრუქციაა, ანუ თუ როგორაა გადანაწილებული მასში კონტროლისა და მართვის ფუნქციები.

დღეის მდგომარეობით არსებობს ორი ძირითადი მოდელი - ერთსაფეხურიანი და ორსაფეხურიანი ბორდი, რომელთაგან პირველ შემთხვევაში მენეჯმენტისა და მონიტორინგის ფუნქციები დანაწილებულია ბორდის აღმასრულებელ და არააღმასრულებელ დირექტორებზე. როგორც წესი, ის გვხვდება საერთო სამართლის ქვეყნებში (მას ანგლო-საქსურ მოდელსაც უწოდებენ), თუმცა, ასევე, ახასიათებს ესპანეთის, იტალიისა და იაპონიის კანონმდებლობას.

რაც შეეხება მეორე მოდელს, აქ კონტროლისა და მართვის ფუნქციები გადანაწილებულია ორ ცალკეულ ორგანოზე (სამეთვალყურეო საბჭო და დირექტორატი), რომელთაგან სამეთვალყურეო საბჭო პასუხისმგებელია ზედამხედველობის განხორციელებაზე, ხოლო დირექტორატი — მენეჯმენტზე. მოცემული მიდგომა დამახასიათებელია კონტინენტალური სამართლის ქვეყნებისათვის და გაზიარებულ იქნა გერმანიაში, ავსტრიაში, ნიდერლანდებში, დანიაში და შვედეთში.

თუმცა, ამ ორი ძირითადი მოდელის გარდა, არსებობს შუალედური მოდელიც, სადაც კომპანიებმა შეიძლება აირჩიონ ერთსაფეხურიანი ან ორსაფეხურიანი ბორდებს შორის. ასეთი ტიპის მოდელი გვხვდება ბელგიაში, საფრანგეთსა და შვეიცარიაში.

უდაოა, რომ ორივე ძირითად მოდელს გააჩნია როგორც დადებითი, ისე უარყოფითი მხარეები. მაგალითისთვის, ერთსაფეხურიანი ბორდის ნაკ-

ლად ასახელებენ ნეიტრალურობის შენარჩუნების პრობლემას ბორდის მიერ ერთდროულად ზედამხედველობის და მენეჯმენტის ფუნქციების განხორციელების გამო, ხოლო რაც შეეხება ბორდის ორსაფეხურიან სისტემას, აქ ნაკლად მოიაზრება სამეთვალყურეო საბჭოს არაეფექტური საზედამხედველო ფუნქცია კომპანიის მართვის საქმეში ნაკლებად ჩახედულობის გამო, რითაც შეიძლება ისარგებლონ არაკეთილსინდისიერმა დირექტორებმა და არ მიანოდონ საბჭოს სწორი ინფორმაცია. თუმცა, ისიც უნდა ითქვას, რომ ყველა მნიშვნელოვან კორპორაციულ სკანდალს ადგილი ჰქონდა იმ კომპანიებში, სადაც სწორედ ერთსაფეხურიანი ბორდი მოქმედებდა (მაგალითად, Maxwell, Polly Peck, Bank of Credit and Commerce International გაერთიანებულ სამეფოში, Enron და WorldCom აშშ-ში, Parmalat იტალიაში), რამაც, ამ შემთხვევებში, განაპირობა კორპორაციული მართვის ისეთი მექანიზმების დანერგვა, სადაც ბორდის მაკონტროლებელი ფუნქცია განცალკევებულია მისივე აღმასრულებელი ფუნქციისაგან. ამის ნათელი მაგალითია გაერთიანებული სამეფოს კორპორაციული მართვის კოდექსი, რომლის თანახმადაც, კომპანიის აღმასრულებელ დირექტორს არ შეიძლება იმავდროულად ეკავოს ბორდის თავმჯდომარის თანამდებობა.

როგორც ცნობილია, საქართველოს კანონი „მენარმეთა შესახებ“ შემუშავდა კონტინენტალური სამართლის ნორმათა ზეგავლენით, მით უფრო, რომ ის ერთობლივად დაინე-

ბორის ჯანჯალია

საერთაშორისო საფინანსო
კორპორაციის სპეციალისტი

რა ქართველი და გერმანელი იურისტების მიერ. შესაბამისად, საქციო საზოგადოებებისთვის გადმოღებულ იქნა ორსაფეხურიანი მართვის სისტემა (ანუ სამეთვალყურეო საბჭო და დირექტორატი), რომელიც, როგორც აღვნიშნეთ, მნიშვნელოვნად განსხვავდება ანგლო-საქსური ერთსაფეხურიანი ბორდისაგან. ანგლო-საქსური მოდელის თანახმად, ცალკეული კომპანიის მმართველობის ორგანოს უფლება-მოვალეობები განერილია მისივე წესდებით ან კომპანიის სადამფუძნებლო დოკუმენტებით. მაშინ, როდესაც კონტინენტალურ სამართალში და განსაკუთრებით, გერმანიაში აღნიშნული რეგულირდება მხოლოდ და მხოლოდ კანონით, კომპანიის წესდებით ან სხვა აქტით, აღნიშნული უფლებამოსილებების მოცულობის შეცვლა ან მმართველობის ორგანოებს შორის გადანაწილება დაუშვებელია.

კონტინენტალური სამართლის მოდელის მიმდევრობამ განაპირობა საქართველოში ისეთი სისტემის ჩამოყალიბება, სადაც კომპანიის სამეთვალყურეო საბჭო პასუხისმგებელი იყო აქციონერთა საერთო კრების მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების შესრულებაზე და შესაბამისად, ვალდებული იყო შეემუშავებინა კომპანიის საქმიანობის ძირითადი მიმართულებები და განხორციელებინა კონტროლი დირექტორატის საქმიანობაზე, ხოლო დირექტორატს ევალებოდა კომპანიის ყოველდღიური მართვა. 2008 წლის მარტში საქართველოს პარლამენტმა მიიღო საკანონმდებ-

ლო პაკეტი, რომელიც მიზნად ისახავს ქვეყნის საინვესტიციო გარემოს ლიბერალიზაციას, მნიშვნელოვნად შეცვალა სამართლებრივ სივრცეში მოქმედი სააქციო საზოგადოებების მმართველობითი ორგანოების არსებული სტრუქტურა და შემოიტანა საკვებით ახალი მოდელი.

კერძოდ, მენარმეთა შესახებ საქართველოს კანონის 55-ე მუხლის პირველი პუნქტის მოქმედი ვერსიის თანახმად, სააქციო საზოგადოებაში სამეთვალყურეო საბჭოს არსებობა არანაკლებ 3 და არაუმეტეს 21 წევრისა აუცილებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ის წარმოადგენს ანგარიშვალდებულ სანარმოს „ფასიანი ქაღალდების ბაზრის შესახებ“ კანონის შესაბამისად, რომლის ფასიანი ქაღალდები დაშვებულია სავაჭროდ ფასიანი ქაღალდების ბირჟაზე ან ლიცენზირებულია საქართველოს ფინანსური ზედამხედველობის სააგენტოს მიერ ან მისი აქციონერთა რაოდენობა აღემატება 100-ს. ყველა სხვა შემთხვევაში, სააქციო საზოგადოებაში სამეთვალყურეო საბჭოს შექმნა არ არის აუცილებელი.

ზემოაღნიშნულმა ცვლილებებმა ერთსაფეხურიანი ბორდის არსებობის დაკანონებით არა მხოლოდ მნიშვნელოვნად შეცვალა ქართული კორპორაციული მართვის მოდელი, უფრო მეტიც, ბევრი კითხვა დაბადა მასთან მიმართებაში. უპირველეს ყოვლისა, გასათვალისწინებელია ის ფაქტორი, რომ, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ანგლო-საქსური მოდელის შემთხვევაში, მიუხედავად იმისა, რომ ბორდი წარმოადგენს ერთიან ორგანოს, მასში რეალურად არსებობს ფუნქციითა გადანაწილება მის წევრებს შორის, სადაც კომპანიის მართვას ახორციელებენ მისი აღმასრულებელი დირექტორები, ხოლო კონტროლის ფუნქცია მინდობილია ბორდის არააღმასრულებელ წევრებზე, რომლებიც, როგორც წესი წარმოადგენენ დამოუკიდებელ წევრებს. შეიცვალა კი რაიმე ამ მხრივ ქართულ კანონმდებლობაში? სამწუხაროდ, კანონში გაკეთებული ჩანაწერი, რომ სამეთვალყურეო საბჭოს არარსებობის შემთხვევაში კანონით დადგენილი მისი ფუნქციები და უფლებამოსილებები წესდებით გადანაწილდება სანარმოს მართვის სხვა ორგანოებზე, არ არის საუკეთესო გამოსავალი ამ შემთხვევაში და ვერ უპასუხებს ყველა იმ კითხვას, რაც ასეთმა ფუნქციითა გადანაწილებამ შეიძლება წარმოშვას. მართლაც, რამდენად ეფექტურად შეძლებს აქციონერთა საერთო კრება სამეთვალყურეო

საბჭოს ფუნქციის შესრულებას, თუ გავითვალისწინებთ საერთო კრების მოწვევის კანონით განერილ საკმაოდ ხანგრძლივ პროცედურებს და იმას, რომ აქციონერებს შეიძლება არ გააჩნდეთ ისეთი ცოდნა და გამოცდილება, რაც საჭიროა დირექტორატზე ეფექტური ზედამხედველობის განსახორციელებლად. ერთსაფეხურიანი ბორდის არსებობისას, როგორც წესი, აქციონერთა კრებას არ გააჩნია უფლებამოსილება მითითებები მისცეს ბორდის წევრებს.

გაურკვეველია, თუ როგორ უნდა განხორციელდეს კონტროლისა და მართვის ფუნქციების გამიჯვნა მაშინ, როდესაც დირექტორები, იმავდროულად, სამეთვალყურეო საბჭოს წევრებიც არიან. საუბარია მენარმეთა შესახებ კანონის იმ დებულებებზე, რომელთა თანახმად, კორპორაციის წესდებით შეიძლება განისაზღვროს, რომ სამეთვალყურეო საბჭოს წევრი შეიძლება იყოს მისივე დირექტორი (დირექტორები), რომელთა რაოდენობა არ უნდა წარმოადგენდეს სამეთვალყურეო საბჭოს წევრთა უმრავლესობას. აღნიშნული ცვლილება გაურკვეველს ხდის სამეთვალყურეო საბჭოს ამ სახით არსებობის მიზანშეწონილობას, თუ გავითვალისწინებთ იმ გარემოებას, თუ ვის საქმიანობას უნდა გაუწიოს მან ზედამხედველობა და კონტროლი — დირექტორების, რომლებიც ამავე კომპანიის საბჭოს წევრები არიან? იქნება კი ეფექტური ასეთი სამეთვალყურეო საბჭო, მით უფრო, რომ ახლად მიღებულმა ცვლილებებმა გაითვალისწინა სააქციო საზოგადოების წესდებით სამეთვალყურეო საბჭოს მნიშვნელოვანი ფუნქციების გადაცემის შესაძლებლობა დირექტორატისთვის(!)

ამას ემატება ისიც, რომ ახლადწარმოდგენილი ზოგიერთი ცვლილება მნიშვნელოვნად ამცირებს სააქციო საზოგადოების მართვის გამჭვირვალობის ხარისხს. მაგალითად, შეიძლება მოყვანილი იქნეს ის საკანონმდებლო სიახლე, რომლის თანახმად, აუდიტის ჩატარება სავალდებულოა მხოლოდ იგივე კატეგორიის კომპანიებისთვის, რომლებსაც ახლად მიღებული ცვლილებების შესაბამისად, აუცილებელია ჰყავდეს სამეთვალყურეო საბჭო, რამაც შეიძლება მნიშვნელოვნად შეამციროს აქციონერთა ინფორმირებულობა სააქციო საზოგადოების მართვისა და მმართველობის ოირგანოების (იქნება ეს სამეთვალყურეო საბჭო და დირექტორატი, თუ მხოლოდ დირექტორატი) საქმიანობის შესახებ და წარმოშვას აქციონერთა უფლებების შელახვისა და დირექტორთა მიერ უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენების საშიშ-

როება. აღნიშნული მით უფრო საყურადღებო ხდება, თუ გავითვალისწინებთ იმ ფაქტორსაც, რომ იმ სააქციო საზოგადოებათა რიცხვი, რომლებშიც აუცილებელია სამეთვალყურეო საბჭოს არსებობა, შეიძლება გაცილებით ნაკლები იყოს იმ კორპორაციებთან მიმართებაში, რომლებსაც კანონმდებელმა მიანიჭა საბჭოს არქონის უფლება, რამაც საბოლოოდ შეიძლება არც თუ ისე სახარბიელო შედეგები გამოიწვიოს ჩამოყალიბების პროცესში მყოფი ქართული ეკონომიკისათვის.

ამ ცვლილებათა ფონზე და იმ ფაქტის გათვალისწინებით, რომ სააქციო საზოგადოების წესდებით შეიძლება დადგინდეს კანონმდებლობით განსაზღვრული წესებიდან განსხვავებული ბევრი წესი, ახალი მნიშვნელობა შეიძინა კორპორაციული მართვის საკითხმა. კორპორაციული მართვის ეფექტური და სრულყოფილი მექანიზმების არსებობა დღეს უკვე ფუფუნება კი არა, სააქციო საზოგადოების წარმატებული ფუნქციონირების წინაპირობაა. ყოველივე ზემოხსენებულმა გაზარდა ცალკეული სააქციო საზოგადოებების და მათი აქციონერების როლი და მონაწილეობის ხარისხი კარგი კორპორაციული მართვის უზრუნველყოფის თვალსაზრისით. მართლაც, თუ გავითვალისწინებთ, რომ სახელმწიფომ ესოდენ დიდი ხარისხით მიანდო თავად მენარმე სუბიექტებს საწარმოში არსებული ურთიერთობების დარეგულირება, ძალზედ დიდი მნიშვნელობა ენიჭება იმას, თუ რამდენად სწორად და სრულყოფილად იქნება წესდებით განერილი მმართველობის ორგანოებს შორის უფლებამოსილებებისა და პასუხისმგებლობის გადანაწილების საკითხი (მათ შორის, სამეთვალყურეო საბჭოს არარსებობის შემთხვევაში ან თუ დირექტორები, ამავდროულად, სამეთვალყურეო საბჭოს წევრები არიან - დირექტორატის ან შესაბამისად, სამეთვალყურეო საბჭოს წევრების დაყოფა აღმასრულებელ და არააღმასრულებელ წევრებად). რაც მთავარია, აქციონერთა ისეთი უფლებების დაცვა, როგორცაა: ინფორმაციაზე წვდომა, საერთო კრებაში მონაწილეობის უფლება და დივიდენდების მიღება. ამასთანავე, კარგი იქნება, თუ სახელმწიფოც გადმოდგამს შემხვედრ ნაბიჯებს კარგი კორპორაციული მართვის კულტურის პროპაგანდის თვალსაზრისით, რათა ახლადწარმოდგენილმა საკანონმდებლო ცვლილებებმა სრულყოფილად იმუშაოს და ხელი შეუწყოს სტაბილური და კონკურენტუნარიანი ბიზნეს-გარემოს დამკვიდრებას საქართველოში.